Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 03.05.2001, sp. zn. 3 Tz 82/2001, ECLI:CZ:NS:2001:3.TZ.82.2001.1

Číslo: 13/2002

Právní věta:

Okolnost, že odůvodnění nálezu Ústavního soudu v jiné trestní věci zahrnuje právní názor o otázce, kterou obecný soud, popř. státní zástupce nebo vyšetřovatel dříve posoudili ve svém rozhodnutí jinak, není skutečností dříve těmto orgánům činným v trestním řízení neznámou, která by mohla být důvodem pro povolení obnovy řízení ve smyslu ustanovení § 278 odst. 1, 2, 3 tr. ř. ve věci, ve které toto rozhodnutí učinily.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 03.05.2001

Spisová značka: 3 Tz 82/2001

Číslo rozhodnutí: 13

Číslo sešitu: 2

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Obnova řízení

Předpisy: § 278 odst. 1 tr. ř.
§ 278 odst. 2 tr. ř.
§ 278 odst. 3 tr. ř.

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud konstatoval k stížnosti pro porušení zákona, kterou podal ministr spravedlnosti v neprospěch O. N., že pravomocným usnesením Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 27. 10. 2000 sp. zn. Nt 1711/99 byl v ustanoveních § 2 odst. 5, 6, § 278 odst. 1 a § 284 odst. 1 tr. ř. ve prospěch obviněného O. N. porušen zákon.

Z o d ů v o d n ě n í:

Obviněný O. N. byl rozsudkem Vojenského obvodového soudu v Pardubicích ze dne 13. 2. 1963 sp. zn. T 27/63-III uznán vinným trestným činem nenastoupení služby v ozbrojených silách podle § 269 odst. 1 tr. zák. v tehdy účinném znění, spočívajícím po skutkové stránce v tom, že dne 3. 1. 1963 nenastoupil vojenskou službu u Vojenského útvaru v P., ač převzal dne 7. 12. 1962 povolávací rozkaz k nástupu náhradní vojenské služby. Službu nenastoupil s odůvodněním, že jeho náboženské přesvědčení mu nedovoluje konat službu v ozbrojených silách. Za tento trestný čin mu byl uložen

nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání dvou let, který vykonal.

Shora uvedený rozsudek byl v přezkumném řízení konaném za podmínek § 4 písm. c) zák. č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, usnesením Vojenského obvodového soudu v Hradci Králové ze dne 30. 4. 1991 sp. zn. Rtv 118/90 podle § 14 odst. 1 písm. f) cit. zák. zrušen v celém výroku o trestu, včetně dalších rozhodnutí na tuto zrušenou část rozsudku obsahově navazujících. Stejný soud pak dalším rozsudkem ze dne 3. 9. 1991 sp. zn. Rtv 118/90 rozhodl, že se obviněný O. N. při nezměněném výroku o vině z rozsudku Vojenského obvodového soudu v Pardubicích ze dne 13. 2. 1963 sp. zn. T 27/63-III odsuzuje za trestný čin nenastoupení služby v ozbrojených silách podle § 269 odst. 1 tr. zák. k trestu odnětí svobody v trvání deseti měsíců, jehož výkon mu byl podmíněně odložen na zkušební dobu jednoho roku. Tento rozsudek nabyl právní moci dne 5. 10. 1991.

K návrhu obviněného O. N. Okresní soud v Hradci Králové usnesením ze dne 27. 10. 2000 sp. zn. Nt 1711/99 povolil podle § 284 odst. 1 tr. ř. obnovu řízení, které skončilo pravomocným rozsudkem Vojenského obvodového soudu v Pardubicích ze dne 13. 2. 1963 sp. zn. T 27/63-III ve spojení s rozsudkem Vojenského obvodového soudu v Hradci Králové ze dne 3. 9. 1991 sp. zn. Rtv 118/90 s tím, že vyšly najevo skutečnosti soudu dříve neznámé, které by mohly samy o sobě odůvodnit jiné rozhodnutí o vině (§ 278 odst. 1 tr. ř.). Dalším výrokem uvedeného usnesení byly oba shora citované rozsudky v celém rozsahu zrušeny a zrušena byla i všechna další rozhodnutí na ně obsahově navazující. Toto usnesení nabylo právní moci dnem vyhlášení, tj. 27. 10. 2000.

Po pravomocném povolení obnovy řízení pokračoval Okresní soud v Hradci Králové v řízení na podkladě původní obžaloby (§ 288 odst. 2 tr. ř.). V hlavním líčení konaném dne 12. 2. 2001 bylo rozsudkem sp. zn. 6 T 244/2000 rozhodnuto tak, že se obviněný O. N. podle § 226 písm. b) tr. ř. zprošťuje obžaloby Vojenského obvodového prokurátora v Pardubicích pro skutek, kterým měl dne 3. 1. 1963 spáchat trestný čin nenastoupení služby v ozbrojených silách podle § 269 odst. 1 tr. zák. tím, že nenastoupil vojenskou službu u Vojenského útvaru v P., ač převzal dne 7. 12. 1962 povolávací rozkaz k nástupu vojenské služby; službu nenastoupil s odůvodněním, že jeho náboženské přesvědčení mu nedovoluje konat službu v ozbrojených silách, neboť tento skutek není trestným činem. Poněvadž se obviněný i státní zástupce vzdali práva odvolání a odvolání ve lhůtě nepodaly ani osoby uvedené v ustanovení § 247 odst. 2 tr. ř., rozsudek nabyl právní moci (§ 139 odst. 1 písm. b/, aa/, bb/ tr. ř.).

Ministr spravedlnosti napadl usnesení Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 27. 10. 2000 sp. zn. Nt 1711/99, jímž bylo rozhodnuto o povolení obnovy řízení, stížností pro porušení zákona podle § 266 odst. 1 tr. ř., kterou podal ve lhůtě stanovené v § 272 odst. 1 tr. ř. u Nejvyššího soudu v neprospěch obviněného O. N.

Ve svém mimořádném opravném prostředku stěžovatel namítl, že v dané věci nebyly splněny podmínky obnovy řízení podle § 278 odst. 1 tr. ř. Podle jeho názoru soud nesprávně spatřoval nové skutečnosti ve smyslu citovaného ustanovení zákona v novém výkladu článku 18 Všeobecné deklarace lidských práv, obsaženém v nálezu Ústavního soudu ČR ze dne 7. 10. 1998 sp. zn. II. ÚS 285/97, podle kterého právo občana na odepření vojenské služby existovalo již před rokem 1990. V této souvislosti stěžovatel zdůraznil, že obnova řízení ukončeného pravomocným rozsudkem řeší výhradně vady ve skutkových zjištěních, které vznikly tím, že soudu v době jeho rozhodování nebyly známy důkazy nebo skutečnosti způsobilé změnit skutkový stav věci a teprve na tomto základě ovlivnit jeho právní posouzení a následně i výrok o vině. Podle stěžovatele z uvedených důvodů nelze novou skutečnost spatřovat ve vadě v právním posouzení věci dovozované z jiného (pozdějšího) výkladu právní normy. Téhož pochybení se pak soud dopustil, jestliže za novou skutečnost ve smyslu podmínek § 278 odst. 1 tr. ř. považoval existenci zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu, s ohledem na to, že tímto zákonem byl poprvé odpor proti komunistickému režimu prohlášen za legitimní, spravedlivý, morálně oprávněný a hodný úcty, a proto jednání, které

je projevem takového odporu, nemůže být považováno za trestný čin. Podle přesvědčení stěžovatele byl i tento druhý důvod obnovy řízení soudem použit za účelem dosáhnout změny právního posouzení skutku a nemá povahu nové skutečnosti způsobilé odstranit vady ve skutkových zjištěních a tedy nemůže ovlivnit otázku obnovitelnosti soudního procesu podle podmínek hlavy XVIII. trestního řádu. Stěžovatel proto dospěl k závěru, že obě skutečnosti, z nichž soud vychází v napadeném rozhodnutí, byť nebyly v době rozhodování o soudní rehabilitaci O. N. známy, nemohou být relevantní z hlediska podmínek obnovy řízení. Pokud soud obnovu řízení přesto povolil, porušil zákon jednak v ustanoveních § 278 odst. 1 a § 284 odst. 1 tr. ř., na jejichž podkladě ve věci rozhodl, a dále v ustanovení § 2 odst. 6 tr. ř., jež stanoví zásady pro hodnocení důkazů v rámci zjišťování skutkového stavu věci.

Ve stížnosti pro porušení zákona ministr spravedlnosti proto navrhl, aby Nejvyšší soud podle § 268 odst. 2 tr. ř. vyslovil, že napadeným usnesením byl ve prospěch obviněného O. N. porušen zákon v ustanoveních § 2 odst. 6, § 278 odst. 1 a § 284 odst. 1 tr. ř. Dále navrhl, aby Nejvyšší soud podle § 269 odst. 2 tr. ř. napadené usnesení zrušil a zrušil též i na ně obsahově navazující rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 12. 2. 2001 sp. zn. 6 T 244/2000 a dále pak postupoval podle § 270 odst. 1 tr. ř.

Nejvyšší soud na podkladě stížnosti pro porušení zákona přezkoumal podle § 267 odst. 1 tr. ř. správnost výroků napadeného usnesení, jakož i řízení, které mu předcházelo, a shledal, že zákon byl porušen.

Nejprve je třeba uvést, že obnova řízení je mimořádným opravným prostředkem, který lze podat proti pravomocnému rozsudku nebo pravomocnému unesení o zastavení trestního stíhání, přičemž účel obnovy spočívá v odstranění nedostatků ve skutkových zjištěních těchto rozhodnutí za stavu, kdy příčiny zjištěných nedostatků vyšly najevo teprve po právní moci původního rozhodnutí.

Podle ustanovení § 278 odst. 1 tr. ř. se obnova řízení, které skončilo pravomocným rozsudkem, povolí, vyjdou-li najevo skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé, které by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve odůvodnit jiné rozhodnutí o vině, o přiznaném nároku poškozeného na náhradu škody, anebo vzhledem k nimž by původně uložený trest byl ve zřejmém nepoměru ke stupni nebezpečnosti činu pro společnost nebo poměrům pachatele nebo uložený druh trestu by byl ve zřejmém rozporu s účelem trestu.
Okresní soud v Hradci Králové, jak vyplývá z odůvodnění napadeného usnesení, spatřoval existenci podmínek obnovy řízení podle § 278 odst. 1 tr. ř. v daném případě jednak ve výkladu čl. 18 Všeobecné deklarace lidských práv učiněném v nálezu Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 285/97 ze dne 7. 10. 1998 a jednak v obsahu ustanovení § 1 písm. b) a § 3 zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu. Na tomto základě pak dovodil, že obviněný O. N. měl právo na odepření vojenské služby z náboženských důvodů již před rokem 1990, což současně znamená, že inkriminovaný čin, který směřoval k uplatnění tohoto základního práva občana, nemohl být trestným činem. Podle závěrů napadeného usnesení bylo nutno spatřovat novou skutečnost ve výkladu předmětných otázek shora uvedeným nálezem Ústavního soudu a rovněž v pozdějším zákonu č. 198/1993 Sb. Šlo současně o skutečnosti v době původního rozhodování v roce 1991 (o soudní rehabilitaci obviněného) neznámé, které podle přesvědčení soudu by byly ve smyslu ustanovení § 278 odst. 1 tr. ř. způsobilé odůvodnit v případě obviněného O. N. jiné rozhodnutí o vině. Tyto úvahy pak Okresní soud v Hradci Králové vedly k rozhodnutí, jímž obnovu řízení v posuzované věci povolil.

Názor vyslovený v napadeném usnesení však nelze považovat za správný. Jak již bylo konstatováno, účelem obnovy řízení je odstranění nedostatků spočívajících ve skutkových zjištěních. Novou skutečnost podle § 278 odst. 1 tr. ř. lze proto definovat jako objektivně existující jev, který v téže věci není důkazem, ale může mít vliv na zjištění skutkového stavu věci v rozsahu nezbytném pro

rozhodnutí. Tyto nové skutečnosti mohou mít různorodou povahu a zpravidla se stávají předmětem dokazování. Skutečnost v trestním řízení (tj. i v řízení o obnově) je vždy předmětem hodnocení právem a nelze ji proto s právem ztotožňovat. Za právo se přitom považují nejen platné právní normy, ale i úsudky (závěry) o tom, zda určitá skutečnost tvoří prvky znaků hypotézy právních norem, podle kterých se provádí hodnocení této skutečnosti. Z toho dále vyplývá, že odlišný (nový) výklad práva podmíněný právním názorem vysloveným v nálezu Ústavního soudu není okolností odůvodňující povolení obnovy řízení. V této souvislosti lze odkázat i na usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 111/98, podle něhož právní názor či jeho změna nemůže být novou skutečností, která by měla nebo mohla být důvodem obnovy řízení (přiměřeně srov. též rozhodnutí č. 48/2000 Sb. rozh. civ.). Pokud tedy odůvodnění nálezu Ústavního soudu zahrnuje právní názor o otázce, kterou obecný soud posoudil v jiné věci dříve jinak, nemůže se jednat o okolnost, jež by byla důvodem obnovy řízení podle § 278 odst. 1 tr. ř.

Z výše uvedených důvodů nebylo možno považovat za novou skutečnost ani zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu, neboť jde o právní normu České republiky, která není skutečností trestního řízení a nemůže být ani předmětem dokazování, nehledě na to, že se zásadně musí vycházet z právního stavu existujícího v době vydání původního rozhodnutí (ex tunc). Výjimku z pravidla, že k případným změnám hmotného práva nelze jako k rozhodné skutečnosti přihlížet, obsahuje pouze ustanovení § 71 zák. č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, podle něhož zrušení právního předpisu nebo jeho části Ústavním soudem je důvodem obnovy řízení podle trestního řádu v případech, kdy byl na základě zrušeného právního předpisu vydán (pravomocný) rozsudek, který nebyl dosud vykonán. Ostatní pravomocná rozhodnutí vydaná na základě takového právního předpisu však zůstávají nedotčena (§ 71 odst. 2 cit. zák.). Jak je zřejmé, v uvedeném výjimečném případě jsou podmínky obnovy řízení vymezeny velmi úzce a v žádném směru je nelze aplikovat na nyní posuzovanou věc.

Pokud tedy Okresní soud v Hradci Králové v řízení o obnově řízení zjistil nesprávný skutkový stav věci, na jehož podkladě usnesením ze dne 27. 10. 2000 sp. zn. Nt 1711/99 obnovu řízení povolil, porušil zákon v ustanovení § 2 odst. 5, 6 tr. ř. a dále v ustanoveních § 278 odst. 1 a § 284 odst. 1 tr. ř., podle kterých vadně rozhodl. Nejvyšší soud proto shledal stížnost pro porušení zákona důvodnou a podle § 268 odst. 2 tr. ř. vyslovil, že byl ve prospěch obviněného porušen zákon ve shora konstatovaném rozsahu.

Nejvyšší soud se dále zabýval otázkou, zda bude nezbytné napadené rozhodnutí podle § 269 odst. 2 tr. ř. zrušit, když pro tento postup jinak byly splněny formální podmínky ustanovení § 272 odst. 1 tr. ř. V této souvislosti vzal v úvahu, že stížnost pro porušení zákona je průlomem do právní moci rozhodnutí, a proto v konkrétním případě vždy musí převažovat zájem na zákonnosti rozhodnutí a postupu řízení, které pravomocnému rozhodnutí předcházelo, nad zájmem na jeho stabilitě a nezměnitelnosti. Tak tomu bude tehdy, jestliže pro závažnost zjištěných vad nebude moci napadené rozhodnutí obstát, neboť by to bylo ohrožením spravedlivého a správného rozhodování. V nyní posuzované věci byl obviněný O. N. v řízení následujícím po povolení obnovy zproštěn obžaloby bývalého vojenského obvodového prokurátora z trestného činu nenastoupení služby v ozbrojených silách podle § 269 odst. 1 tr. zák. Konečný výsledek tohoto řízení v dané věci byl podmíněn právním názorem, který je v souladu s již citovaným nálezem Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 285/97 a neodporuje ani současné praxi obecných soudů České republiky. Z výše uvedených důvodů Nejvyšší soud napadené usnesení ani obsahově navazující rozsudek nezrušil a omezil se pouze na to, že ve věci 71letého obviněného O. N. rozhodl tzv. akademickým výrokem.